

A tarnaszentmáriai templom kőfaragványai*

Tarnaszentmária templom a kora Árpád-kori építészet emlékei közül alaprajzi, felépítésbeli sajátosságaival, csaknem eredeti magasságban álló falaival és a nagyszámú faragott kőanyag in situ megfigyelhető részleteivel tűnik ki. (1. kép) Az utóbbiak elemzésekor néhány általános tulajdonságot érdemes figyelembe venni: először is a technikai kivitel erős provincializmusát, másodsor a felhasznált anyag fizikai tulajdonságait.

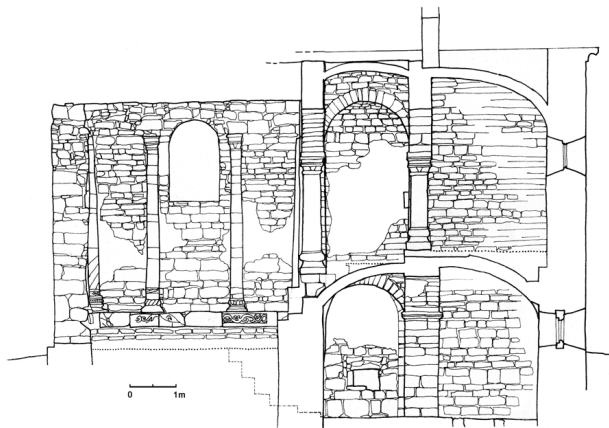
A faragványokat készítő mesterek a kidolgozás és komponálás tekintetében első látásra gyakorlatlannak tűnnek. Kis számú, hasonló motívumot használnak, legtöbbször nem szabatosan. A részletek laposak, a belső tagolás kevés szerzőszám használatáról árulkodik. A fejlettebb kőfaragó technikához tartozó fúrót csak a lyukakból álló egyszerű díszítés létrehozására használták. A faragványok síkja mindig a kiindulási kőtömbök síkjában van kidolgozva, a díszítmények alig visszamélyített tükrei valamivel kisebbek, mint a kövek, ezért a széleken lemezszerű, keskeny sávok maradnak. A mesterek valószínűleg azonosak voltak a kváderok készítőivel.

A templom építőanyagául felhasznált, helyben fejthető dácittufa kevésbé alkalmas finomabb részletek előállítására, kristályos szerkezetű, ezért törésre hajlamos, továbbá könnyen mállik. Ezek a tulajdonságok a faragványok mai megjelenését is befolyásolják.¹

A szentély északnyugati oszlopa és a déli oldal kereszties kőlapja (2. kép) valószínűleg már a megmunkálás (esetleg beépítés) során eltört, ami a kőfaragó gyakorlat hiányosságaival, továbbá a kisebb vésőket nélkülöző szerzőkészlettel is összefügghet.² A felsorolt jellegzetességek nehezítik a faragványok korának pontos meghatározását és párhuzamaik feltárását.

A leggyakoribb díszítmény a különféle változatokban használt varkocsfonat. A déli oldal keleti sarkában álló féloszlop lábázatának három, hurkás szálból álló fonata a legszabályosabb, ezen befűrt lyukakkal jelölték ki a közőket. (3. kép)

A lábazatok lezárását a tíz féloszlopból hét esetében lapos, két domború bordára tagolt szálból álló hármefonat díszíti.

1. kép: Tarnaszentmária, templom. Nyugat–keleti hosszmetset, a hajó északi falának nézetével. 1100 körül. M. ANDA Judit: Tarnaszentmária, r. k. templom, felmérési dokumentáció. Tervirat. KÖH Tervtár, ltsz.: 15771. Budapest, 1979. felhasználásával készült rajz

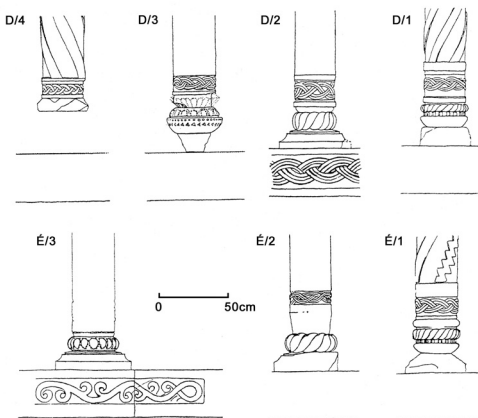
Ezekhez hasonlít a hajó délnyugati részének padkáin megjelenő háromerű szalagokból álló fonatdíz.

A déli oldal lánckeresztes kőlapján a láncelemek három, a kör alakú részt négy, szögletesített bordára tagolt szalag alkotja, amelyek kidolgozása durvább és plasztikusabb, mint a benti szalagoké.

A fonatdíszek önmagukban, általános díszítmények lévén, datálásra alkalmatlanok, a Tarnaszentmárián feltűnő típusbeli változatosságnak azonban mégis lehet korjelző szerepe.³ 1100 körüli, 12. század eleji példákon gyakoriak az egy emlékkörön belül, akár egy faragványon is többféle változatban együtt szereplő szalagfonatok.⁴ Ma az egyik legjobban ismert, 1100 körüli időszakból származó kőfaragvány-csoport délvidéki templomokhoz köthető.⁵ A dombói Szent György-apát-

2. kép: Tarnaszentmária, templom. A déli homlokzat részlete, a lánckeresztes kőlap. 1100 körül. A szerző felvétele, 2003. május

3. kép: Tarnaszentmária, templom. A hajófalat tagoló féloszlopok lábazatai. 1100 körül. É: északi oldal, D: déli oldal, nyugatról keletre növekvő számozással, CSEMEGI József: A tarnaszentmáriai templom hajójának stíluskritikai vizsgálata. In: Antiquitas Hungarica I. (1949) 1-2. 92–111, 2. kép felhasználásával készült rajz

ság többféle szerkezethez tartozó és kidolgozás tekintetében is különböző kövein az egybordás szalagváltozattól a négybordás kialakításig találunk példákat. A tagoló bordák a legtöbb esetben enyhé éllel képzettek, de vannak domborúak és szögletesítettek is.⁶

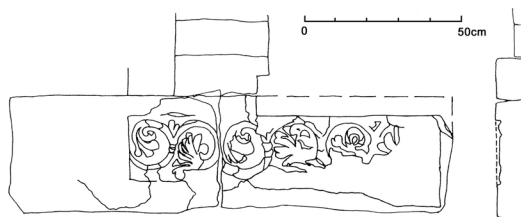
A négy érre tagolt változat szélesebb szalagja csak nagyobb méretben érvényesül jól, kicsiben kifaragva kevésbé kezelhető hajlékonyan, mint egy kevesebb érből álló keskenyebb szalag. A 11. századi emlékeken a négyes változat nem tűnik fel, viszont idézhető a gyulafehérvári timpanonról, amely 1100 tájánál nem készülhetett korábban.⁷ A hurkás bordákból álló négyerű indadíszek a 12. század közepe táján a székesfehérvári és pécsi emlékeken gazdagabb és más jellegű díszítményekkel kiegészítve tűnnek fel.⁸

A tarnaszentmáriai délkeleti sarok féloszlop lábazatán megfigyelhető fűrt lyukakkal való komponálás a 11. században nem ritka a hazai emlékanyagban. Egy székesfehérvári kőlap bonyolult három, domború bordára tagolt fonatdíszét például ezzel a módszerrel alakították ki a 11. század végén.⁹ Tarnaszentmárián további példák erre a technikára nincsenek.

A növényi motívumok a tárgyalt épületben az északi oldalon és az északi diadalívoszlop alatt lévő padkákon látható hullámindák. A keleti oldalon lévő faragvány díszítménye az egész templomban a legbonyolultabb kompozíciójú, egykor a szentélybe vezető lépcső homlokoldalát díszítette. (4. kép) A folyamatos hullámvonalon vízszintesen jelölt, tokszerű részekből az inda közeibe levelek nőnek ki, amelyek eltérő méretű, tagolatlan, egymástól karcolásszerűen elválasztott ujjakkal rendelkeznek. Az ujjvégek lekerekítettek, visszabiggyedő szélűek. A baloldalon, a kétfelé ágazó rész közében kis levélszerű díszítmény van. A jobb oldalon, ahol a faragvány erősen kopott, jól kivehető, hogy a ritmust a kivitelezés során elrontották, itt a hullámindát a kompozíció logikájával ellentétes irányba fordul. A levelek kacsszerűen visszahajló ujjvégei a jobb oldali kövön az északi padka indából kiágazó, visszahajló szárcskáikhoz hasonló kialakításúak.

A hullámindához kapcsolt, tokszerű elemekből kinövő levélsor, a hullám és a levélszár elágazásához beillesztett kis levelekkel együtt gyakran feltűnő díszítés 11–12. századi kőfaragványokon,¹⁰ de a tagolatlan, lekerekített, többujjú levélforma jó párhuzam nélkül áll a magyar emlékanyagban. Egy harina eredetű darabon a tagolatlan indából közvetlenül nő ki a duzzadt körvonalú, lapos kidolgozású, tagolatlan, háromujjú levél, amely inkább a stílus provincializmusában hasonlít a tarnaszentmáriai részlethez.¹¹

A keleti oldalon, a déli diadalívpillér alatt látható csonka faragványon kis részlet igazolja, hogy eredetileg figurális elem

4. kép: Tarnaszentmária, templom. Kőfaragvány felmérése: a szentély északnyugati oszlopa alatti indás-leveles kő. 1100 körül. M. ANDA Judit: Tarnaszentmária, r. k. templom, felmérési dokumentáció. Tervirat. KÖH Tervtár, ltsz.: 15771. Budapest, 1979. felhasználásával készült rajz

is megjelent a belső díszítésében. A négy lábú állatfigurát egyszerű tagolás és elnagyolt kidolgozás jellemzi.

A hullámindás és az állatalakos kövek a keleti hajófal egykor a többi oldalnál hangsúlyosabb és gazdagabb díszítéséről tanúskodnak.

Itt érdemes kitérni Henszlmann Imre 1876-ban közölt felmérési rajzaira és azok forrásértékére.¹² A három általa közölt faragvány közül az egyik a déli oldal nyugatról számított harmadik féloszlop lábazata, amely mintha egy fejezet volna, fordítva került publikálásra. A két indás töredék közül az egyik, amelyen madárfejek láthatóak, a töréssel és a díszítés körvonalának hasonlósága miatt valószínűleg azonos az északi oldal keleti részén lévő padkával. A madárfejek a kis kacsok átírásával keletkeztek, a fűrt lyukakból álló díszítésnek ma semmi nyoma. A másik, laposabb kő rajza talán a nyugati bejárat felett beépített kváder lekopott, eredeti díszítését ábrázolja. A bal szélén nehezen ma is kivehető egy fekvő arab nyolccasra emlékeztető motívum, amely az 1940-es évek elején még jól látszott, megfelel a Henszlmann rajzon lévő részletnek.¹³ A kő keskeny, hosszúkás arányai miatt valószínűleg nem padka volt, elképzelhető, hogy eredetileg is a külső homlokzatra szánták. A bent látható daraboknál zsúfoltabb komponálású, ezzel viszont a külső lánckeresztes kőlap jobb oldali díszítményéhez hasonlít.

A déli, keresztes kőlap a visszahajló szárcskákkal ugyanazt a formakincset mutatja, mint a belső darabok, de a faragó a teljes tükör kitöltésére törekedett, amelynek eredménye egy kissé logikátlan, túlzó zsúfolt felület lett. Talán a rossz összkép miatt mondtak le a baloldal hasonló kialakításáról, de elképzelhető az is, hogy a kő a megmunkálás közben tört el, éppen a kidolgozás aprólékosága miatt. A faragvány külső homlokzaton való feltűnése a beépítés helyzete miatt szándékosnak tűnik, ezzel az is valószínűsíthető, hogy a külső eredetileg vakolatlan volt. A lánckeresztes kőlap az épület funkciójára utaló, külső díszítményként való magyarázata valószínűnek tűnik.¹⁴

A hazai emlékanyagból a lánckereszt idézhető az 1060-as évekből, a fonatos és palmettás díszű szekszárdi vállkő egyik rövidebb oldaláról. A körre fűzött kereszt motívum a hevesi példánál sokkal bonyolultabb szerkesztésű és finomabb kidolgozású.¹⁵ A tarnaszentmáriaival teljesen egyező díszítmények a milánói San Ambrogio főoltár 10. század végi cibóriumának nyugati oldalán, az ívet tartó oszlopféjeket felett láthatók.¹⁶ Lánckereszt helyett körre fűzött hurkoskereszt díszíti egy 1100 körüli dömösi féloszlopfő három oldalát.¹⁷

A hajóban lévő féloszlopok és a szentélyben lévő oszlopok tagolása nagyon hasonló: a lábazat a felső sarkán ívesen élszedett talplemez felett egyetlen, erősen plasztikus gyűrűtagból áll, fent hurkás nyaktaggal rendelkező trapézfejezeten magas, vízszintesen tagolt fejlemez zárja le a támaszokat. A lábazatok gyűrűtagja a szentélyben tagolatlan, a hajóban vaskos kötélfonattá, párnatagszerű elemmé vagy még aprólékosabban tagolt, többszörös fűrt lyukakkal díszített gyűrűtaggá alakul.¹⁸ Ennek az antiklasszikus lábazattagolásnak a magyar emlékanyagban egyetlen közelebbi és rosszul keltezhető párhuzama létezik. 1977-ben egy ház bontása során nyolc faragott kötőredék került elő Pornóapátiban, amelyből hét egy féloszlop lábazataként állítható össze. A nyolcszög alapú talplemezen egyetlen vaskos hengertag alkotja a tagolását, a hengertagra szalagok csavarodnak, a szalagdísz helyenként merőleges szálak is bővítik, fonatdíszet hozva létre. A faragvány őrzi eredeti festését: a talplemez vörös, a csavarodó szalagok változva sárga és vörös színűek. Ha a töredék az egykori Szent Margit apátság épületéhez kapcsolható, akkor a legvalószínű

nűbben a 13. század elejére datálható. Kidolgozása finomabb, mint a tarnaszentmáriai lábazatoké és tagolása is más.¹⁹

Klasszikus kialakítású, attikai lábazatok a 11. század elejétől előfordulnak a magyar emlékanyagban.²⁰ A tóruszok esetenként egyszerű gyűrűtagból átalakulnak kötélfonttá, mint egy kánai töredéken, vagy varkocsfonatos és hulláminás tagolást kapnak, mint a dombói lábazon.²¹ Az utóbbiak a klasszikus forma középkorias, dekoratív változatai és külön típust alkotnak.

Az egyetlen vaskos gyűrűtaggal képzett lábazatforma nagyobb számú példával Burgundiából idézhető, ahol használata a 12. században tűnik jellemzőbbnek. Korábbi példa a tournus-i Saint Philibert előcsarnokának délkeleti részén lévő oszlop, amely indadíszes alacsony hasábon áll, lábazata egy sűrű kötélfontként megjelenő gyűrűtag.²² A vészely-i Saint-Madeleine előcsarnokában és hosszházában a klasszikus alakítású attikai lábazatok háttérbe szorulnak a dekoratív gyűrűtaggal képzett antiklasszikus változat mögött.²³

A fejezetek a lábazatoknál általánosabb középkori típus képviselnek, a hangsúlyos fejlemezrel zárt térgeometriai szerkesztésű trapézfejezetek nehezen datálható csoportjához tartoznak. Eltérő arányú változataik feltűnnek a 12. században például Harinán vagy Boldván is.²⁴

Csemegi József, 1949-es tanulmányában a déli oldal nyugatról számított harmadik féloszlop lábazatának kitört tagolását pántolt levélgallérként rekonstruálta, ugyanezen a lábazon az íves vonal mentén rendezett fűrt lyukakat tojássornak tekintette.²⁵ Az előbbi tagolása azonban nem levlészerű, a pántolt gallérból pedig, az alsó levélorsó és a pánt is hiányzik. A tagozatok általánosnak mondható antiklasszikus kialakítása miatt az idézett másik részletet sem érdemes tojássorként meghatározni, a motívum inkább a szemközti oldalon álló, nyugatról a harmadik lábazon lévő lyukakkal kísért tárcsasor változata lehet.

Az oszlopok „esztergált” jellege, amelyet Csemegi szintén kiemelt, a dobok szabálytalan kidolgozásából és átmérőjéből következik. A búcsúszentlászlói, másodlagos felhasználásban fennmaradt oszlop esztergált jellegű, dekoratív tagolása gyakran feltűnik a 13. századi nyugat-magyarországi kapuzatok bélletoszlopain, tehát Csemegi búcsúszentlászlói példája más összefüggéshez tartozik.²⁶

A grúz és örmény építészetben ugyan valóban gyakoriak a különféle antiklasszikus lábazatmegoldások, párnatagszerű elemekre bontott törzsű oszlopok és a pántolt levélgallérok, de ezek kialakítása sokkal gazdagabb, dekoratívabb és részleteiben teljesen más jellegű, mint a tarnaszentmáriai példák.²⁷

Végezetül szólni érdemes a tarnaszentmáriai altemplomban látható, a régészeti feltárások során előkerült faragványokról is.²⁸ A nyolcszög alakú medence valószínűleg nem románkori, egy eltűnt faragvánnyal együtt talán a középkor későbbi időszakában vagy a kora újkorban készült. Anyaga a templom építőanyagához hasonló kő.

Az élszedett, tárcsaszerű részlettel díszített töredék lapos kidolgozásával és kőanyagával is a hajó faragványaihoz hasonló, motívumának pontosan megfelelő részlet azonban nincs.

A tarnaszentmáriai templomban lévő kőfaragványokon, a hazai és az egyetemes művészetből vett párhuzamok szerint, általánosnak mondható 11–12. századi formakincs mutatható ki. A figurális részlet, a fonatok változatos használata az 1100 tájánál sokkal korábbi datálást nem engedi meg. A motívumok összeállításában a 12. század közepe körüli hazai művészeti fejlemények hatása nem mutatható ki, ezért a provinciális, korhatározást nehezítő stílusfok ellenére a faragványok a 12. század első harmadánál aligha készültek később.

Jegyzetek

- * A cikk az *Adatok a 11–12. századi magyarországi építészet történetéhez, Tarnaszentmária temploma* című szakdolgozat (ELTE BTK Művészettörténeti Intézet, 2005 tavasz) Kőfaragványok című fejezetének rövidített változata. Ezúton is szeretném köszönetem kifejezni témavezetőmnek, Tóth Sándornak értékes segítségével.
- 1 MEISEL János – MAREK István – KERTÉSZ Péter: *A feldebrői, tarnaszentmáriai műemléktemplomok, valamint a kishánai vár kőzetanyagának meghatározása*. A Budapesti Műszaki Egyetem Ásvány és Földtani Tanszék 7/74–2. számú kutatási jelentése. Kézirat, KÖH Tervtár, ltsz.: 37191. Budapest, 1975. 1–2. 14–16; GERGELYFFY András: *Tarnaszentmária*. In: *Heves megye műemlékei. III. Magyarország műemléki topográfiája*. Szerk.: DERCSÉNYI Dezső – VOIT Pál. Budapest, 1978. 633–634; KÓFALVI Imre: *Kőfaragókról és kőbányákról*. In: *Építés-Építészettudomány*, XII. (1980) 1–4. 268–282; HORVÁTH Zoltán: *Köismeret restaurátoroknak*. Az ÁMRK belső terjesztésű kiadványa. Budapest, 2000. 3–4.
 - 2 NAGY Emese: *Kőfaragótechnika a középkorban*. In: *Árpád-kori kőfaragványok*. Kiállítási katalógus. Szerk.: MAROSI Ernő–TÓTH Melinda. Székesfehérvár, 1978. 52–58; KÓFALVI, 1980. 241–267.
 - 3 Szem előtt tartva Tóth Melinda figyelmeztetését: „a szalagindák használata e korszak kőfaragóművészetében épp elég változatos ahhoz, hogy ne tekinthessük biztos stílus- vagy kronológiai jellegű támpontnak” (TÓTH Melinda: *Stílusfejlődés Árpád-kori kőfaragványainkon*. In: *Árpád-kori kőfaragványok*, 1978. 33).
 - 4 Szögletes bordájú szalagok Székesfehérvárról: *Pannonia Regia. Művészet a Dunántúlon 1000–1541*. Kiállítási katalógus. Szerk.: MIKÓ Árpád – TAKÁCS Imre. Budapest, 1994. 87–89, I-25 és I-27 tételek.
 - 5 A délvidéki faragványokról összefoglalóan: TÓTH M. 1978. 34–35; TÓTH Sándor: *Az aracsi kő rokonsága*. In: *A középkori Dél-Alföld és Szer*. Szerk.: KOLLÁR Tibor. Szeged, 2000. 429–447.
 - 6 NAGY Sándor: *Dombó, középkori monostor és erőd*. Újvidék, 1987. 16, 23, 36, 101 kép.
 - 7 TÓTH S. 2000. 435, 443–444.
 - 8 TÓTH M. 1978. 39–72. TÓTH Melinda: *A pécsi székesegyház kőszobrászati díszítése a román korban*. In: *Pannonia Regia*, 1994. 124, 130.
 - 9 TÓTH Sándor: *A 11. századi magyarországi kőornamentika időrendjéhez*. In: *Pannonia Regia*, 1994. 59. A kőlapot 1989-ben a Kossuth Lajos utca 9–11. számú ház ásatása során találták (SIKLÓSI, Gyula: *Neuere Forschungen im Arpadenzeitlichen Székesfehérvár*. In: *Acta Archaeologica*, XLIV, 1–4, 1992, 376–377.), ma a székesfehérvári István Király Múzeumban van (ltsz.: 89.500).
 - 10 Egy egyetemes párhuzam illusztrációképpen: HIRMER, Albert – ERNSTMEIER-HIRMER, Irmgard – LEGNER, Anton: *Romanische Kunst in Deutschland*. München, 1996. 226. kép (Reinheldis sírköve, Reisenbeck, S. Callixtus). A magyar anyagból: ENTZ Géza: *A gyulafehérvári székesegyház*. Budapest, 1958. 56. kép; *Árpád-kori kőfaragványok*, 1978. 18. kép; NAGY S. 1987. 63, 65, 83. kép.
 - 11 ENTZ Géza: *Harina (Herina) románkori temploma*. In: *Művészettörténeti Értesítő* I. (1954) 1. 27, 32–33, 13. kép; HERVAY F. Levente: *A bencések és apátságai története a középkori Magyarországon*. In: *Paradisum Plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon*. Kiállí-

- tási katalógus. Szerk. TAKÁCS Imre. Pannonhalma, 2001. 543, 44. kép.
- 12 HENSZLMANN Imre: *Magyarország ókeresztény, román és átmenet stílusú mű-emlékeinek rövid ismertetése*. Budapest, 1876. 243–246. ábra.
- 13 CSEMEGI József: *A tarnaszentmáriai templom*. In: *A Magyar Mérnök és Építész-Egylet Közlönye*, LXXV (1941) 11–12. 44–46, 8/b kép.
- 14 CSEMEGI József: *Motringfonat, lánckereszt, hurkoskereszt*. In: *Művészettörténeti tanulmányok*. A Művészettörténeti Dokumentációs Központ Évkönyve 1956–58. Budapest, 1960. 15–20 és megfontolandó 27, 7. jegyzet.
- 15 CSEMEGI, 1960. 19; *Pannonia Regia*, 1994. 66–68, I-3. tétel; *Paradisum Plantavit*, 2001. 407–408, V2 tétel.
- 16 CSEMEGI, 1960. 30–31, 45. jegyzet; PÖSCHKE, Joachim: *Die Skulptur des Mittelalters in Italien. 1. Romanik*. München, 1998. 24, 27.
- 17 GEREVICH Tibor: *Magyarország románkori emlékei*. Budapest, 1938. CXLIV, 2. kép; CSEMEGI, 1960. 20.
- 18 Háromszögű lyukakkal tagolt szalag a 12. századból egy esztergomi példán: *Pannonia Regia*, 1994. 96–98, I-40 tétel.
- 19 ZSÁMBÉKY Mónika: *Románkori kőfaragványok a pornóapáti ciszterci apátságából*. In: *Ars Hungarica XV* (1987) 2. 111–117.
- 20 SZAKÁCS Béla Zsolt: *Az oszlop az Árpád-kori építészetben*. In: *Tanulmányok Tóth Sándor 60. születésnapjára*. Szerk. ROSTÁS Tibor – SIMON Anna. Budapest, 2000. 11–14; *Mons Sacer 996–1996, Pannonhalma 1000 éve. I. Kiállítási katalógus*. Szerk. TAKÁCS Imre. Pannonhalma, 1996. 277, II 6 tétel.
- 21 Kána: H. GYÜRKY Katalin: *A Buda melletti kánai apátság feltárása*. Budapest, 1996. X/b kép; Dombó: NAGY S. 1987. 63. kép.
- 22 BAUDRY, Jean: *Bourgogne Romane*. Paris, 1962. 3. kép.
- 23 BAUDRY, 1962. 194.
- 24 ENTZ, 1954. 23, 6. kép; TÓTH Sándor: *A 11–12. századi Magyarország benedek-rendi templomainak maradványai*. In: *Paradisum Plantavit*, 2001. 258.
- 25 CSEMEGI József: *A tarnaszentmáriai templom hajójának stíluskritikai vizsgálata*. In: *Antiquitas Hungarica I.* (1949) 1–2. 97–101, 2, 5–12 kép.
- 26 CSEMEGI, 1949, 101, 12. kép. A nyugat-dunántúli példákhoz: VALTER Ilona: *Árpád-kori téglatemplomok Nyugat-Dunántúlon*. METEM Könyvek 43. Budapest, 2004. 37, 44, 141, 168. kép.
- 27 BERIDSE, Wachtang – NEUBAUER, Edith: *Die Baukunst des Mittelalters in Georgien vom 4. bis zum 18. Jahrhundert*. Berlin, 1980. 82, 120. kép.
- 28 A kőfaragványok azonosítása nem könnyű feladat. A régészeti dokumentációk alapján 1977-ben az újkori lépcső takarásában in situ kettő és másodlagos beépítésből további egy (KOZÁK Károly: *Tarnaszentmária, Heves megye, r. k. templom. Ásatási dokumentáció*. Kézirat. Magyar Nemzeti Múzeum Adattár, ltsz.: XIV.142/1978, 11698. Bu-

dapest, 1977. 3, a leveles-indás és az állatalakos kövek és egy párkányrészlet az altemplomi lépcsőből), 1978-ban legalább négy (KOZÁK Károly: *A tarnaszentmáriai templom feltárása. Ásatási napló. Kézirat*. KÖH Tervtár, ltsz.: 25866. Budapest, 1978. 5, 13, egy díszítetlen padkako, egy íves és egy átfürt töredék és egy nyolcszögű medence első része), 1984-ben további négy került elő (KOZÁK Károly: *Tarnaszentmária, r. k. templom. Ásatási dokumentáció*. Kézirat. KÖH Tervtár, ltsz.: 25867. Budapest, 1984. 10–11, 15. rajz a köfelmérésekkel). Összesen tehát a két in situ és további kilenc faragvány. Felmérés csak a beépítettekről és további három darabról készült. Az utóbbiak 1984-ben az eredeti nyugati fal csorbázata körül kerültek elő. Az egyik azóta elveszett, ma is megvan a medencetöredék és a tárcsadíszes töredék. Kozák 1987-es közlése szerint (*Lapidarium Hungaricum 1. Általános helyzetkép*. Szerk. FELD István – HORLER Miklós – KOPPÁNY Tibor – LŐVEI Pál – SZEKÉR György. Budapest, 1988. 283) a templomban 7 faragvány van, 6 középkori és egy 19. századi. A középkoriakból kettő a diadalív alatt van beépítve (tehát az indás és állatos), egy-egy a helyreállításkor a belső padkába ill. a déli, külső homlokzatba, a lánckeresztes kőlap keleti felére került, további három hányódik, ezekről Kozák semmiféle leírást nem ad. A déli keresztes kőfaragvány kiegészítéséről csak Kozák Károly tudósít szűkszavúan (KOZÁK KÖH 1984, 16; M. ANDA Judit – KOZÁK Károly: *Tarnaszentmária, római katolikus templom. TKM Kiskönyvtár 321*. Budapest, 1988) a helyreállítási dokumentációkban nincs szó rekonstruktív beépítésekről (M. ANDA Judit: *Tarnaszentmária, r. k. templom, Helyreállítási dokumentáció*. Kézirat. KÖH Tervtár, ltsz.: 32052. Budapest, 1979.; M. ANDA Judit: *Tarnaszentmária, r. k. templom, helyreállítási terv*. Kézirat. KÖH Tervtár, ltsz.: 30262. Budapest, 1983; M. ANDA Judit: *Tarnaszentmária, r. k. templom, Helyreállítási terv*. Kézirat. KÖH Tervtár, ltsz.: 32049. Budapest, 1984).

The Stone Ornaments of the Church of Tarnaszentmária

The stone ornaments of the church of Tarnaszentmária (Heves county) show characteristic 11–12th century Romanesque motives taken from other Hungarian and international arts. Varied forms of figurines and braids suggests a date of origin after 1100, but the combination of motives does not yet reveal the impact of Hungarian artistic developments typical of the mid 12th century. As a result – despite provincial style marks that make it difficult to establish the date of origin – it is highly unlikely that the ornaments were made later than the first third of the 12th century. The type of pillarbase – appearing on the supports of Tarnaszentmária, built with one single thick ring – is almost unique in the Hungarian heritage: only one other similar solution is known on a fragment from Pornóapáti (Vas county). There are abundant examples of this uncommon pillarbase in Burgundy, where it was widespread in the 12th century (e.g. Vézelay, Saint-Madeleine, but one can refer to earlier example as well: Saint Philibert, Tournus, hallway).